

Advies over flexibilisering in het hoger onderwijs

1 Situering

Op 13 mei 2003 besprak de Raad Hoger Onderwijs de visietekst flexibilisering die een werkgroep van de raad had voorbereid en besliste deze tekst als een advies op eigen initiatief aan de minister aan te bieden. De raad wil hiermee een substantiële bijdrage leveren aan de voorbereiding van het aanbouwdecreet over flexibilisering van het hoger onderwijs. De raad wil uiteraard ten gepaste tijde een advies formuleren op het aangekondigde ontwerp van decreet.

De Raad Hoger Onderwijs keurde dit advies goed in aanwezigheid van 19 leden.

2 Antecedenten

In de vergadering van 8 oktober 2002 besliste de Raad Hoger Onderwijs een werkgroep op te richten met als opdracht het schrijven van een visietekst schrijven rond flexibilisering in het hoger onderwijs. Deze visietekst moet dienen als toetssteen om het advies van de Raad Hoger Onderwijs over het aangekondigde 'aangebouwdcreet' over flexibilisering in het hoger onderwijs te funderen.

De werkgroep kon voortbouwen op vroegere adviezen van de Vlaamse Onderwijsraad. Die heeft in het recente verleden meermaals gepleit voor flexibilisering in het hoger onderwijs.

Belangrijk was zeker het *Advies over de overgang secundair onderwijs – hoger onderwijs* (16 maart 1999, AR/ASE/ADV/008). De Raad Hoger Onderwijs formuleerde op 27 maart 2001 een *Advies betreffende de uitdagingen voor het hoger onderwijs: contouren voor een nieuwe organisatiestructuur* (RHO/VHE/ADV/005). De raad vraagt daarin dat het hoger onderwijs zonder verder uitstel de mogelijkheid krijgt een ruime flexibiliteit in de leertrajecten in te bouwen.

In het *Advies over het ontwerp van B.V.R. tot wijziging van het B.V.R. van 18 juli 1995 betreffende de organisatie van de examens in de hogescholen van de Vlaamse Gemeenschap* (9 oktober 2001, RHO/RBE/ADV/007) en in het *Advies over het voorontwerp van decreet betreffende het onderwijs XIV* (29 april 2002, AR/PCA/ADV/008) waardeert de Vlor de voorgestelde studievoortgangregeling als een belangrijke stap in het flexibiliseren van het hoger onderwijs, maar vraagt bijkomende initiatieven.

Ook in het *Advies over het voorontwerp van decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen* (11 juni 2002, RHO/RBE/ADV/011) vraagt de Raad Hoger Onderwijs dat de minister niet zou talmen met de aangekondigde decreten over een veralgemeend creditsysteem en de hervorming van de studiefinanciering.

De raad had drie werkgroepen opgericht om het advies over het structuurdecreet voor te bereiden. Eén van die werkgroepen ligt aan de basis van de *Visietekst nieuwe doelgroepen* (10 september 2002, RHO/RBE/DOC/006b). Die tekst stelt een oriënterend onderwijsmodel voor dat optimale kansen biedt voor studenten die traditioneel niet door de hogescholen en universiteiten worden bereikt. Dat onderwijsmodel wordt gekenmerkt door een flexibel “veelsporenplan met veel wissels”.

3 Afbakening van de thematiek

Flexibilisering van het hoger onderwijs wordt vaak eenzijdig geassocieerd met de invoering van modulair onderwijs of van een creditsysteem. Het begrip flexibilisering kan echter op heel wat aspecten van het onderwijs betrekking hebben. De *Beleidsbrief onderwijs en vorming 2002-2003* van minister Vanderpoorten verwijst naar vier vormen van flexibilisering:

- flexibilisering van de toegang tot het hoger onderwijs
- flexibilisering van de leeromgeving
- flexibilisering van het curriculum
- flexibilisering van de onderwijsorganisatie

De Raad Hoger Onderwijs vindt flexibilisering in al zijn aspecten een relevant thema. De minister zou dit lijstje van mogelijke vormen van flexibilisering nog kunnen uitbreiden met andere terreinen: flexibilisering van docentenopdrachten, flexibilisering van beheersstructuren, enz. De raad vindt dat men zich in de huidige context moet toespitsen op de flexibilisering van de onderwijsorganisatie. Hoe relevant ook de andere thema's zijn, indien men die allemaal gelijktijdig wil opnemen, bestaat het risico dat de noodzakelijke flexibilisering van de onderwijsorganisatie verdrinkt in een oeverloos debat. Bovendien hebben de instellingen voor hoger onderwijs nu al heel wat beleidsruimte, zeker voor wat de flexibilisering van het curriculum en de leeromgeving betreft. Met de goedkeuring van het structuurdecreet zal dit bovendien ook gelden voor de toegang tot het hoger onderwijs.

De Raad Hoger Onderwijs kiest er dan ook voor om zich toe te spitsen op de flexibilisering van organisatievormen. Hier is overheidsinitiatief noodzakelijk. De flexibilisering van de onderwijsorganisatie zal consequenties hebben voor de andere vormen van flexibilisering en is zelfs noodzakelijk om die andere vormen beter tot hun recht te laten komen. In die context zullen ook de andere vormen van flexibilisering aan de orde komen.

De Raad Hoger Onderwijs vindt dat het invoeren van het BaMa-stelsel een goede gelegenheid is om het hoger onderwijs te flexibiliseren. Beide bewegingen verlopen best niet als gescheiden operaties.

4 Flexibiliseren van de onderwijsorganisatie: waarom? waartoe?

De huidige regelgeving biedt aan de instellingen al heel wat mogelijkheden om de onderwijsorganisatie te flexibiliseren. Het structuurdecreet spreekt over:

- een geïndividualiseerd opleidingsprogramma (het vroegere I.A.J.) op basis van vrijstellingen of overdrachten;

- vrijstellingen op grond van elders verworven competenties, van eerder verworven kwalificaties en van eerder met goed gevolg afgelegde examens aan een binnenlandse of buitenlandse instelling;
- voltijdse (54 tot 66 studiepunten) of deeltijdse (27 tot 33 studiepunten) programma's;
- schakelprogramma's en voorbereidingsprogramma's;
- mogelijkheid tot inschrijven voor één of meer opleidingsonderdelen;
- gecombineerde opleidingsprogramma's.

De recente aanpassingen aan de overdrachtsregeling zijn zeker een belangrijke stap naar flexibilisering van het hoger onderwijs geweest.¹ De vraag rijst dan ook waarom verdere flexibilisering nog nodig is. Er zijn verschillende argumenten. Flexibilisering van het hoger onderwijs kan worden bepleit vanuit internationale ontwikkelingen (Bologna) en maatschappelijke evoluties (kenniseconomie, levenslang leren, noodzaak om nieuwe doelgroepen te bereiken). Daarnaast zijn er nog andere redenen die te maken hebben met kenmerken van de huidige onderwijsorganisatie.

1. De Bologna-verklaring bepleit de implementatie van een creditsysteem met het oog op het versterken van de mobiliteit van studenten en docenten. Flexibilisering kadert dus in het streven naar een Europese hoger onderwijsruimte.

2. Flexibilisering van het hoger onderwijs moet niet alleen bijdragen tot internationale mobiliteit en mobiliteit tussen onderwijs en werkveld, maar moet ook de mobiliteit tussen opleidingen en onderwijsinstellingen in Vlaanderen bevorderen zodat studenten bepaalde opleidingsonderdelen aan een andere hogeschool of universiteit kunnen volgen. Flexibiliseren van de onderwijsorganisatie betekent vooral het doorbreken van barrières binnen opleidingen en barrières tussen opleidingen.

3. De kenniseconomie veronderstelt dat leren en werken - zeker na het behalen van het diploma secundair onderwijs - niet meer in een lineaire transitie zouden plaatsvinden maar dual, geïntegreerd of afwisselend doorheen de hele loopbaan. Daartoe is de mogelijkheid tot flexibel in- en uitstappen in leer- en werktrajecten een uitdrukkelijke voorwaarde. Dus is het onder meer noodzakelijk dat leertrajecten kunnen inspelen op individuele verwachtingen en mogelijkheden. Individuele leerwegen kunnen bijdragen tot het aantrekken van nieuwe doelgroepen.

4. De kenniseconomie veronderstelt dat elders verworven competenties zich flexibel kunnen laten inpassen in leertrajecten. Het pleidooi voor de invoering van een creditsysteem past dan ook in het streven naar een eenduidige en transparante manier om bepaalde leerervaringen te valideren in de studieloopbaan. Flexibilisering van de onderwijsorganisatie moet ruimte creëren voor een efficiënte inpassing van EVC en EVK-procedures in de

¹ Met de recente hervormingen inzake de overdrachtsregeling is het eerste scenario gerealiseerd dat de VLIR-werkgroep onderwijs beschreef in de nota *Flexibilisering studievoortgang: een operationalisering van de VLIR-nota 'Flexibilisering van het onderwijs'*. Het tweede scenario dat in die nota wordt voorgesteld, impliceert grotere wijzigingen: het jaarsysteem wordt vervangen door een creditsysteem.

leertrajecten.²

5. Het aantal studenten dat niet slaagt in het eerste jaar van het hoger onderwijs vormt een aanleiding om te pleiten voor een studievoortgangstelsel dat ruimte laat voor tijdige (her)oriëntatie van de studenten, waarbij zij reeds behaalde studieresultaten kunnen valoriseren.³

6. Een I.A.J.-stelsel is een hybridisch stelsel met een aantal beperkingen. De kern van het jaarsysteem blijft erin overeind: het studiejaar is het structurerende element.⁴ Bovendien blijft er verwarring bestaan over de gevolgen van examencijfers voor het verder verloop van de studieloopbaan van de student. Deze verwarring zal aanhouden zolang de norm voor slagen, 10/20, verschilt van de norm voor overdracht, 12/20, terwijl een student die geslaagd is voor bepaalde opleidingsonderdelen al vrijstelling kan krijgen. Het blijft dus mogelijk dat een student die van studierichting of van instelling verandert, vrijstelling krijgt voor bepaalde opleidingsonderdelen, waarvoor hij in zijn oorspronkelijke studierichting en instelling geen overdracht kon krijgen.

5 Basisvoorwaarden bij het invoeren van een meer flexibel hoger onderwijs

Opdat flexibilisering zou bijdragen tot de gestelde doelen, is het nodig dat aan een aantal basisvoorwaarden wordt voldaan. Deze voorwaarden vormen tevens criteria om een ontwerpdecreet over flexibilisering in het hoger onderwijs te toetsen.

1. Het bewaken van de studievoortgang

Uit vergelijkend onderzoek blijkt dat het studierendement in Vlaanderen niet zo laag is en dat Vlaamse studenten in een relatief korte periode hun diploma behalen.⁵ Het jaarsysteem blijkt, omwille van de structuur die het biedt, voor veel studenten een goed kader om relatief vlug af te studeren. De deliberaties, die belangrijk zijn binnen het huidige jaarsysteem, geven daarbij de mogelijkheid om in een globaal oordeel over de studieresultaten van de student minder

² EVC: Erkenning van verworven competenties.

EVK: Erkenning van verworven kwalificaties (studiebewijzen die verstrekt werden door andere segmenten uit het onderwijs of door andere opleidingsverstrekkers buiten het reguliere onderwijs). Over de betekenis van de erkenning van verworven competenties in het hoger onderwijs heeft de Raad Hoger Onderwijs in een andere context een standpunt geformuleerd. (11 februari 2003, RHO/RHE/DOC/026).

³ De Vlor wees daar op in zijn *Advies over de overgang van secundair onderwijs naar hoger onderwijs*. (16 maart 1999, AR/ASE/ADV/008).

⁴ Het jaarsysteem is een studievoortgangstelsel dat zijn basis heeft in de organisatie van het onderwijs met als eenheid het studiejaar. Het jaar is het structurerend element voor de studievoortgang. Een student behaalt een diploma na het volgen van een vast aantal opeenvolgende studiejaar. Per studiejaar moet een bepaald aantal opleidingsonderdelen worden afgewerkt en wordt een globaal oordeel uitgesproken ('deliberatie') om een student geslaagd te verklaren en te laten overgaan naar een volgend studiejaar.

⁵ Het studierendement wordt bepaald door het percentage ingeschreven studenten dat effectief het diploma behaalt én door de tijd die ze daarvoor nodig hebben. Op basis van het aantal studenten dat niet slaagt in het eerste jaar van de opleiding, wordt soms beweerd dat het studierendement in Vlaanderen laag is. In vergelijking met ons omringende landen behalen in Vlaanderen minstens evenveel studenten het diploma. De studieduur van Vlaamse studenten is daarenboven vrij kort.

goede resultaten door betere te compenseren. Dat vergroot de slaagkansen. Voor veel studenten blijkt het jaarsysteem dus efficiënt. De flexibele onderwijsorganisatie moet individuele leerwegen mogelijk maken, maar het rendement van de opleidingen mag daarbij niet verminderen. Studieduurverlenging brengt de democratisering van het hoger onderwijs in gevaar en moet ook om economische redenen worden vermeden. Overheid en instellingen zullen daarom bijzondere aandacht moeten besteden aan het bewaken van de studievoortgang.⁶

2. Rechtszekerheid van de studenten

Flexibilisering mag de rechtszekerheid van de studenten niet in het gedrang brengen. Studenten moeten eenduidig weten waarvoor bepaalde credits staan en welke rechten ermee verbonden zijn. Een beroepsprocedure is essentieel om deze rechtszekerheid te waarborgen. Een transparante regelgeving is noodzakelijk.

3. Autonomie van de instellingen

Flexibilisering van de onderwijsorganisatie mag geen aanleiding geven tot meer regelgeving van de overheid, waardoor de autonomie van de instellingen in het gedrang komt. De overheid creëert via regelgeving best een kader dat minimale waarborgen biedt voor flexibilisering van het hoger onderwijs. De instellingen zelf moeten binnen dat kader de ruimte hebben om autonoom gestalte te geven aan een flexibelere onderwijsorganisatie. Zij oordelen daarbij zelf welke vormen van flexibilisering voor hen haalbaar zijn. Zij kunnen ervoor kiezen om flexibilisering in de mastersopleidingen anders gestalte te geven dan in de bachelorsopleidingen. In functie van de haalbaarheid ontwerpen zij zelf een bepaalde indeling van het academiejaar (aantal lesblokken, examenperiodes, ...).

4. Kwaliteit van de opleidingen

Flexibilisering van de onderwijsorganisatie mag niet leiden tot kwaliteitsvermindering. Dit impliceert dat instellingen in het kader van hun kwaliteitszorg bijzondere aandacht besteden aan facetten als curriculumopbouw (coherente leertrajecten), trajectbegeleiding, de relatie tussen credits en diploma, enz. Het diplomasupplement zal overigens meer dan vandaag een belangrijke functie vervullen. Het beschrijft o.a. de leerweg die de student volgde om bepaalde competenties te verwerven: welke credits heeft de student behaald? Aan welke instelling? Waarvoor staan die credits? enz. De accreditatie, als vorm van meta-evaluatie, zal er op toezien dat de opleidingen deze facetten van kwaliteitszorg niet verwaarlozen.

Het invoeren van een flexibelere onderwijsorganisatie zal dus moeten getoetst worden op zijn impact voor de verschillende betrokkenen: de instellingen, het personeel, het werkveld en uiteraard de studenten. Daarbij signaleert de Raad Hoger Onderwijs een spanningsveld tussen enerzijds het geven van meer vrijheid en verantwoordelijkheid aan de student en anderzijds de vraag om studenten te begeleiden zodat de flexibele onderwijsorganisatie geen aanleiding geeft tot ongewenste neveneffecten zoals studieduurverlenging of uitstroom zonder diploma. Een andere evenwichtsoefening wordt die tussen het inspelen op de specifieke behoeften van die studenten die een flexibelere organisatie vragen en anderzijds de behoeften van de grote groep studenten die nog altijd een voorgestructureerd programma zullen verkiezen. Een derde spanningsveld werd al signaleerd: autonomie van de

⁶ De werkgroep wijst er op dat studieduurverlenging niet in alle gevallen problematisch is. Veel is afhankelijk van de oorzaak. Indien studieduurverlenging bijvoorbeeld het gevolg is van de keuze voor een duaal traject, kan men dit bezwaarlijk een probleem noemen.

instellingen versus regelgeving vanwege de overheid die transparantie en rechtszekerheid garandeert.

6 Elementen van een flexibele onderwijsorganisatie

Maatregelen om de onderwijsorganisatie te flexibiliseren hebben betrekking op interorganisatorische (5.2) of intra-organisatorische (5.3) flexibilisering. De invoering van een creditsysteem (5.1) levert de bouwstenen om die vormen van flexibilisering te realiseren. Deze maatregelen maken individuele leerwegen (5.4) mogelijk.

6.1 Een creditsysteem

Met het oog op het organisatorisch flexibiliseren van het hoger onderwijs, pleit de Raad Hoger Onderwijs voor het invoeren van een creditsysteem, als alternatief voor het huidige jaarsysteem. Zo'n creditsysteem kan op verschillende manieren gestalte krijgen. De Raad Hoger Onderwijs formuleert hier concrete voorstellen voor implementatie.

Welk creditsysteem?

De Raad Hoger Onderwijs opteert voor een creditsysteem dat beantwoordt aan de volgende kenmerken:

- Het curriculum is opgebouwd uit een aantal opleidingsonderdelen waarvan de studieomvang wordt uitgedrukt in studiepunten.
- Als een student een opleidingsonderdeel met succes beëindigt, verwerft hij een aantal credits, waarvan het cijfer gelijk is aan het aantal studiepunten dat toegekend werd aan de opleidingsonderdelen.
- De examencommissie kan in functie van een ruimer geheel bepaalde tekorten compenseren.
- Een student kan verworven credits valideren in zijn vervolgopleiding, eventueel ook als hij van opleiding en/of instelling verandert.
- Het verkrijgen van een diploma is afhankelijk van het behalen van een voorgeschreven aantal credits. Een deel daarvan zal verplicht zijn, andere kan de student zelf kiezen.

Hoe verhouden credits zich tot studiepunten?

De begrippen 'studiepunten' en 'credits' worden vaak verward. Studiepunten zijn een kwantitatieve maat om de studieomvang van een opleiding uit te drukken in functie van de studiebelasting. Studiepunten worden door een programmacommissie aan een opleidingsonderdeel toegekend. Credits worden door de examencommissie aan een student toegekend. Hij verwerft die als hij de eindtermen van het opleidingsonderdeel heeft behaald. Credits verwijzen dus naar de inhoud en het niveau van de competenties die een student verworven heeft. Het aantal credits is echter ook een kwantitatieve maat die aanduidt voor hoeveel studiepunten de student geslaagd is.

Hoe worden credits verworven?

De studenten krijgen de mogelijkheid om op verschillende momenten van het academiejaar examen af te leggen. Dit betekent niet dat de student een onbeperkt recht heeft om een bepaald examen verschillende keren af te leggen. Volgens de huidige regeling kan een

student voor een opleidingsonderdeel 2 keer per academiejaar examens afleggen. Hij kan 'bissen' en heeft dus twee bijkomende examenkansen. 'Trissen' is geen recht, maar kan wel worden toegestaan. Een creditsysteem zal zeker evenveel examenkansen moeten waarborgen. De instelling beschrijft de modaliteiten voor het inschrijven en afleggen van examens in haar examenreglement.⁷ Het toekennen van credits gebeurt door de examencommissie die na een examenperiode in 'deliberatie' bijeenkomt. In het creditsysteem oordeelt die commissie niet meer per studiejaar. De student krijgt de credits van elk onderdeel waarvoor hij geslaagd is.

Het is een basisprincipe van een creditsysteem dat de examencommissie alleen credits toekent als de student geslaagd is voor een examen en dus aantoont dat hij de voorgeschreven competenties van het opleidingsonderdeel heeft verworven. Het strikt toepassen van dit principe zou de gemiddelde studieduur evenwel verlengen. Vandaar dat de Raad Hoger Onderwijs toch pleit voor een compensatiemechanisme dat de student de mogelijkheid biedt zijn studietraject verder te zetten zonder nodeloos tijdsverlies. In functie van een globale uitslag van de student op het ruimere pakket waarvoor hij een inschrijving nam, kan de examencommissie een tekort op een bepaald opleidingsonderdeel compenseren.

Centrale vragen hierbij zijn:

- Wat betekent 'compenseren'?
- Op welk moment gebeurt dit?
- Wat zijn de gevolgen voor de vervolgopleiding van de student?

Er zijn verschillende momenten denkbaar om tekorten te compenseren: na een bepaalde periode, nadat de student een voldoende groot pakket heeft gevolgd of op het einde van de opleiding. De Raad Hoger Onderwijs is van mening dat de examencommissie best beslissingen neemt over eventuele compensaties op het moment dat de student examens heeft afgelegd over een voldoende groot pakket opleidingsonderdelen. De raad stelt hier pakketten voor van min. 45 studiepunten.⁸ De student krijgt dan per opleidingsonderdeel een attest met een omschrijving van de doelstellingen en competenties en een vermelding van de examenresultaten en van de toegekende credits.⁹ De verschillende attesten die de student tijdens zijn opleiding verzamelt, zijn de basis voor het diploma en vormen samen het diplomasupplement. De examencommissie houdt in een persoonlijk 'transcript' bij welke credits de student verworven heeft.

De instelling expliciteert in haar examenreglement de criteria die de examencommissie hanteert bij het compenseren van tekorten.

⁷ Instellingen kunnen opteren voor een trimestersysteem, semestersysteem, modulair stelsel, enz. In functie daarvan organiseren zij hun examens in verschillende examenperiodes.

⁸ De examencommissie kan hier van afwijken. Op het einde van een opleiding is er misschien geen volledig pakket van 45 studiepunten over en zal men op basis van het overblijvende pakket oordelen. Een student kan ook zelf het initiatief nemen om de beraadslaging over een kleiner pakket aan te vragen, bijv. als hij van opleiding wil veranderen.

⁹ Het attest zal in voorkomend geval dus ook de examenresultaten vermelden van de opleidingsonderdelen waarvoor de student 'gedelibereerd' werd. De werkgroep vindt het wenselijk dat instellingen aan studenten via een extra examenkans de mogelijkheid geven om die negatieve cijfers weg te werken.

Hoe wordt de coherentie van de opleidingsprogramma's bewaakt?

Traditioneel wordt de coherentie van opleidingsprogramma's bewaakt door de programmacommissies die in het kader van het studiejaarsysteem voorschrijven wanneer de studenten bepaalde opleidingsonderdelen moeten volgen. In een creditsysteem hebben de studenten echter vrijheid in het kiezen van het tempo en de volgorde waarin zij het leertraject doorlopen. Om de coherentie van de opleidingsprogramma's te verzekeren én om het gevaar van ongewenste studieduurverlenging te verminderen, zullen instellingen bepaalde normtrajecten aanbieden. Zo'n traject is een voorstel om het leerprogramma in een bepaalde volgorde en een bepaald tempo te doorlopen. Zeker voor de grote groep generatiestudenten die voltijds studeren zal een normtraject een optimale leerweg blijken te zijn.¹⁰

Vanuit een terechte betrachting coherentie in de opleidingsprogramma's te creëren en versnippering te vermijden, zou de overheid ook een bepaalde omvang van opleidingsonderdelen kunnen vooropstellen. Zij moet daar echter behoedzaam mee omgaan. De Raad Hoger Onderwijs vreest dat zo'n richtlijn tot een te grote rigiditeit zou leiden en de nodige flexibiliteit die een creditstelsel moet genereren in de weg zou staan. De raad stelt wel voor de huidige decretale regeling waarbij elk opleidingsonderdeel een minimale omvang van 3 studiepunten heeft, te behouden. De instellingen zelf kunnen die minimumnorm hoger leggen. Om te vermijden dat programma's versnipperen in te veel kleine opleidingsonderdelen, moet de overheid ook bepalen uit hoeveel opleidingsonderdelen een traject maximaal mag bestaan. De Raad Hoger Onderwijs stelt voor dat een normtraject van 60 studiepunten uit maximaal 12 opleidingsonderdelen bestaat.^{11 12}

De coherentie van de curricula zal ook worden bewaakt door procedures van interne en externe kwaliteitszorg en door de accreditatie. De visitatiecommissies en het accreditatieorgaan moeten erop toezien dat opleidingen een coherent aanbod hebben én dat de examencommissies hun opdrachten goed vervullen. Een belangrijke opdracht is immers het bewaken van de interne samenhang van de leerwegen die de studenten volgen.

Wat is de rol van de examencommissie?

De examencommissie heeft verschillende functies. De klemtoon zal met de invoering van een creditsysteem meer dan nu liggen op het bewaken van de studievoortgang van de studenten.

1. De examencommissie organiseert en coördineert het verloop van de examens in de opleiding. Ze verzamelt de examenresultaten en rapporteert daarover. Ze behandelt de klachten in verband met alle examenaangelegenheden.
2. De examencommissie kent, al dan niet op basis van een compensatiemechanisme, de credits toe.

¹⁰ De begrippen leertraject en leerweg zijn in het kader van flexibilisering van het onderwijs veel gehanteerde begrippen. Het leertraject is de aanbevolen volgorde van eenheden (modules) binnen een opleiding. Het begrip leerweg verwijst dan naar de individuele weg die de lerende wordt volgt in het voorgeschreven leertraject. Vaak worden beide begrippen evenwel door elkaar gebruikt.

¹¹ Er zullen ook normtrajecten met een andere omvang zijn.

¹² Het is ook belangrijk te bewaken dat er niet teveel examens zijn. Eén opleidingsonderdeel wordt best niet vertaald in verschillende examens.

3. Op het einde van de opleiding, is het de examencommissie die de diploma's (met eventueel een vermelding) toekent.
4. De examencommissie bewaakt de coherentie van de leerwegen die de studenten volgen. Zij spreekt zich zeker uit over leertrajecten die afwijken van de voorgeschreven normtrajecten. Zij keurt de door de studenten samengestelde leerwegen (individuele studiecontracten) goed. Zij beoordeelt de vrijstellingsverzoeken en verleent vrijstellingen.
5. De examencommissie bewaakt de studievoortgang. Zij heeft een knipperlichtfunctie tegenover studenten die ernstige studievertraging dreigen op te lopen en kan die studenten een studiecontract onder bepaalde voorwaarden opleggen. Zij kan aan de studenten bijzondere eisen stellen bij de keuze van een vervolgetraject. Er kan zowel een kwantitatieve eis (in studiepunten) als een kwalitatieve eis gesteld worden (kwalitatief betekent bijvoorbeeld de inhoudelijke verdeling van deze punten of extra eisen bovenop de studiepunten). De examencommissie kan de student bijvoorbeeld verplichten om zich eerst opnieuw in te schrijven voor bepaalde opleidingsonderdelen, vooraleer hij andere opleidingsonderdelen volgt.

De Raad Hoger Onderwijs verwijst hier naar het "bindend studieadvies" in Nederland. Dit houdt in dat de student aan bepaalde voortgangseisen moet voldoen. Voldoet de student niet aan deze eisen, dan heeft de examencommissie de mogelijkheid om de student een negatief, bindend advies te geven. Dit negatieve advies betekent dat de student geen toegang krijgt tot de vervolgopleiding.¹³

Gezien de omvang van de taken is het wenselijk dat de examencommissie meer dan tweemaal per jaar vergadert. Voor instellingen die met een trimestersysteem werken zijn bijv. zeker vier beraadslagingen aangewezen. De Raad Hoger Onderwijs signaleert dat dit moeilijk organiseerbaar is met de huidige grote examencommissies en meent dat de examencommissie niet noodzakelijk nog samengesteld moet zijn uit alle leden van het onderwijzend personeel die belast zijn met de onderwijs- en andere studieactiviteiten van de student. Instellingen kunnen ervoor opteren dat een beperkt aantal leden daartoe het mandaat krijgt.¹⁴ Per opleiding zou er dan één examencommissie zijn die ook een ruimere rol kan krijgen binnen de kwaliteitszorg van de opleiding.

Waar en wanneer kan de student verworven credits valideren?

Het verwerven van bepaalde credits heeft belangrijke gevolgen voor de verdere studie van de student. Een student kan verworven credits valideren in het vervolg van zijn opleiding. Dat gebeurt automatisch als hij de opleiding waarvoor hij inschreef, vervolgt in dezelfde instelling. De student kan credits ook meenemen als hij van opleiding en/of instelling verandert. De appreciatiebevoegdheid van de instellingen blijft altijd een rol spelen om de inhoud en de actualiteit van verworven credits te beoordelen.¹⁵ Competentiegericht denken (en evalueren)

¹³ Het invoeren van dit bindend studieadvies heeft in Nederland aanleiding gegeven tot heel wat problemen, onder meer door een gebrekkige voorlichting en een onduidelijke wetgeving. Instellingen dienen zo'n regeling alleszins duidelijk te communiceren in de onderwijs- en examenregeling.

¹⁴ Het examenreglement kan wel voorzien dat voor bepaalde beslissingen, bijv. het wijzigen van de examenresultaten van een bepaald opleidingsonderdeel of het geen rekening houden met bepaalde examenuitslagen, de examencommissie aangevuld wordt met alle examinatoren.

¹⁵ Het is wenselijk dat een student die een bepaald leertraject aan dezelfde instelling verder zet zijn verworven credits kan valideren, los van de termijn waarin hij dat traject doorloopt. De

biedt hiertoe een betere basis dan het hanteren van formele criteria (vastgelegd aantal jaren) of het vergelijken van inhoudstafels van cursussen. De transparantie én de flexibiliteit zullen toenemen als de opleidingen, al dan niet in het kader van een associatie, afspraken maken over het wederzijds erkennen van credits.

Is er in een creditsysteem nog sprake van overdrachten en vrijstellingen?

Volgens de bestaande regelgeving kan een student vroegere leerresultaten valideren via vrijstellingen en overdrachten. Het structuurdecreet legt concrete normen voor het overdragen van examencijfers vast.¹⁶ In een aantal gevallen moeten instellingsbesturen nadere regels vastleggen in de onderwijsregeling. De onderwijsregeling moet ook de voorwaarden beschrijven op grond waarvan het instellingsbestuur vrijstelling van examens kan verlenen.¹⁷

Het invoeren van credits vervangt het bestaande stelsel van vrijstellingen en overdrachten. Het verwerven van credits betekent dat een beoordelende instantie (examencommissie) vastgesteld heeft dat een student beschikt over welbepaalde competenties. Een creditsysteem maakt accumulatie (succesvolle leerresultaten als bouwsteen van een volledig leertraject) én transfer (succesvolle leerresultaten valideren in een andere instelling/opleiding) mogelijk.

De examencommissie zal moeten oordelen in hoeverre de door een student reeds verworven credits overeenkomen met de vooropgezette competenties. Op basis van dossier kan ze besluiten tot het verlenen van vrijstellingen. Vrijstellingen voor (delen van) bepaalde opleidingsonderdelen, op basis van geslaagde examens, kunnen bijv. ook worden toegekend aan studenten die een erkende of geregistreeerde opleiding volgden.¹⁸ Naast deze vrijstellingen op basis van verworven kwalificaties (EVK) kan ook erkenning van verworven competenties (EVC) het mogelijk maken dat studenten vrijgesteld worden van het volgen van (delen van) een opleidingsonderdeel en van het bijhorende examen. De instellingen beschrijven in hun onderwijsreglement de modaliteiten hierbij. De examencommissie kan ook, op basis van reeds verworven credits, aan een student een resterend alternatief programma voorstellen, verschillend van het normtraject, dat leidt naar een diploma. Zo'n programma kan gedeeltelijk bestaan uit zelfstudie of afstandsonderwijs.

examencommissie zal moeten motiveren waarom zij eventueel een andere beslissing neemt. Voor studenten die van opleiding of instelling veranderen of die hun studies onderbreken, is het zinvol in het onderwijsreglement regels vast te leggen over de termijn waarin credits overdraagbaar blijven. Behaalde resultaten voor deeltolsten en tussentijdse opdrachten zijn altijd in de tijd beperkt.

¹⁶ Overdracht van examencijfers heeft betrekking op de situaties van studenten die niet geslaagd zijn voor een jaarprogramma. Overdracht houdt in dat een bepaald examencijfer meegenomen wordt naar een volgende deliberatie over het geheel van de vakken van het betreffende jaarprogramma. In principe gebeurt overdracht van examencijfers binnen eenzelfde opleiding en instelling. Overdracht leidt tot *accumulatie* van leerresultaten die aan de voorgeschreven norm voldoen.

¹⁷ Vrijstelling betekent de ontheffing van een opleidingsonderdeel uit een opleidingsprogramma. Voor het vrijgestelde opleidingsonderdeel wordt geen examencijfer meegenomen in de deliberatie. Het verlenen van vrijstelling gebeurt in principe wanneer een student van opleiding of van instelling verandert. Vrijstelling betekent *transfer* van leerresultaten.

¹⁸ Hier wordt in de eerste plaats gedacht aan opleidingen waarvoor geen accreditatieprocedure bestaat. Een bijzonder geval zijn opleidingen die de toets van de accreditatie niet met positief resultaat doorlopen hebben. De overheid moet de rechten van de betrokken studenten decretaal regelen.

Wat is de verhouding tussen EVC, EVK en een creditsysteem?

EVC en EVK zijn procedures die kunnen leiden tot het toekennen van vrijstellingen, credits of diploma's op grond van al dan niet met getuigschriften aangetoonde bekwaamheid.

Volgens de huidige regelgeving kunnen instellingsbesturen op basis van EVC of EVK aan studenten vrijstellingen en studieduurverkortingen verlenen. Deze mogelijkheid moet ook in een creditsysteem behouden blijven zodat studenten leerervaringen in andere opleidingsvormen kunnen blijven valideren in het hoger onderwijs.

Het creditsysteem biedt daarnaast echter ook de mogelijkheid om via EVC en EVK credits te verwerven. Een student kan de examencommissie op basis van vroegere leerervaringen laten evalueren of hij al dan niet over de vereiste competenties beschikt. Die commissie kan oordelen via diverse wijzen van assessment.

Op grond van een EVC-traject zouden studenten ook een diploma kunnen behalen. Deze laatste mogelijkheid opent perspectieven voor kandidaten die wel opteren voor een diploma, maar geen opleiding meer nodig hebben, omdat ze al over de vereiste competenties beschikken. We kunnen dit vergelijken met de huidige examencommissie van de Vlaamse Gemeenschap. De Raad Hoger Onderwijs signaleert wel het gevaar dat commercialisering van het hoger onderwijs hier kan leiden tot een opbod tussen instellingen in het 'verkoop' van diploma's. Private assessmentcentra houden ook dat gevaar in. De overheid heeft hier dan ook een rol te spelen. De raad wijst alleszins op de extra kosten voor de instellingen van de EVC-procedure om een diploma te verwerven. De visitatiecommissie én de accreditatieorganisatie zullen zeker bijzondere aandacht moeten besteden aan dit traject om een diploma te behalen zonder leefase in het hoger onderwijs.

Zijn credits internationaal uitwisselbaar?

Uitwisseling van studenten wordt gestimuleerd door een stelsel van transfer en accumulatie van credits. Europese initiatieven (ECTS Extension Project, Tuning) zijn hier belangrijk.¹⁹ De Raad Hoger Onderwijs pleit ervoor dat de overheid, rekening houdend met internationale ontwikkelingen, een algemeen kader ontwerpt, waarbinnen de instellingen dan autonoom een beleid kunnen voeren voor internationale uitwisseling van credits.

Is er een relatie tussen het niveau van verdienste van de student (het behaalde cijfer) en de overdraagbaarheid van credits?

Ieder student die credits behaalt, krijgt op basis daarvan dezelfde rechten, wat ook het excellentieniveau van zijn studieresultaten is.

Een belangrijke vraag blijft uiteraard wat het minimumniveau is om credits toe te kennen. De huidige regeling hanteert een verschillende norm voor slagen (10/20 voor elk opleidingsonderdeel) en voor overdracht naar een volgend academiejaar (12/20). De Raad Hoger Onderwijs gelooft dat instellingen in de toekomst best een eenduidige norm hanteren voor het toekennen van credits en suggereert dat de overheid 10/20 als norm oplegt.

¹⁹ Vlaamse instellingen participeren al langer aan Europese projecten waarbij ECTS (European Credit Transfer System) de basis vormt voor uitwisseling van studenten. De Vlaamse instellingen gebruiken ECTS vooralsnog in de context van het jaarsysteem. Met het ECTS Extension Project wil men evolueren naar een systeem voor accumulatie van credits.

Wat is de relatie tussen credits en een diploma?

Opleidingen moeten bepalen welke credits een student moet behalen om een bepaald diploma te behalen. Zij kunnen daarbij enige ruimte laten voor vrije keuze van de student.

Een belangrijke vraag is of het toekennen van een diploma herleid kan worden tot een optelsom van credits. Moet op het einde van de opleiding ook het 'geheel' getoetst worden? Opleidingen zullen zich in voorkomend geval moeten bezinnen over geschikte evaluatievormen daartoe. De masterproef kan hier bijv. een belangrijke functie vervullen.

Op het einde van de opleiding oordeelt de examencommissie ook over het toekennen van een bepaalde vermelding (onderscheiding, enz.) aan de student. De instelling beschrijft daartoe de regels in haar examenreglement.²⁰ Zij kan ervoor opteren om hierbij enkel die opleidingsonderdelen in aanmerking te nemen die de student volgde in de eigen instelling.

6.2 Interorganisatorische flexibilisering.

Interorganisatorische flexibilisering heeft betrekking op de afstemming tussen en de inwisselbaarheid van het onderwijsaanbod van verschillende opleidingen. Institutionele obstakels voor het doorlopen van opleidingstrajecten worden zo overwonnen. Een voorbeeld van interorganisatorische flexibilisering is het creëren van doorstroommogelijkheden voor gebrevetteerde verplegers naar hogeschoolopleidingen verpleegkunde. Omwille van het niveauverschil tussen beide opleidingen zullen credits hier niet de directe weg vormen waarmee studenten hun leerervaringen kunnen valideren. Procedures van EVC en EVK kunnen er wel toe bijdragen. Een specifiek voorbeeld betreft de overgang naar een masteropleiding na het behalen van een professioneel gerichte bachelor. Het structuurdecreet voorziet hier schakelprogramma's. De Raad Hoger Onderwijs vindt dat deze schakelprogramma's geen nodeloze barrière mogen vormen voor studenten. In zijn advies over het structuurdecreet beklemtoonde de Raad Hoger Onderwijs dat de essentie van flexibele schakelprogramma's erin bestaat dat zij een afstemming realiseren tussen de eindtermen van de bachelorsopleiding en de begintermen van de mastersopleiding. Schakelprogramma's zijn er dan ook om het doorstromen van studenten te verhogen. De raad pleit ervoor dat de instellingen daadwerkelijk gebruik maken van de decretale mogelijkheid om op basis van EVC en EVK de omvang van de schakelprogramma's te differentiëren.

6.3 Intra-organisatorische flexibilisering.

Intra-organisatorische flexibilisering heeft betrekking op randvoorwaarden van de opleiding (roosters, lokalen, e.d.). Een probleem waar bijv. I.A.J.-studenten vaak mee af te rekenen hebben, is dat op hetzelfde moment contactonderwijs georganiseerd wordt in de verschillende jaren waarvoor ze ingeschreven zijn. In een flexibel stelsel zijn deze randvoorwaarden zo georganiseerd dat ze de flexibilisering niet belemmeren. Opdat een flexibele organisatiestructuur maximaal zou renderen voor de studenten, is het wenselijk dat de instelling een aantal opleidingsonderdelen meer dan één keer per jaar roostert. Hier stelt zich uiteraard het probleem van de haalbaarheid. De werkdruk van het onderwijzend personeel heeft is nu al hoog. Een flexibele onderwijsorganisatie impliceert zeker ook bijzondere maatregelen inzake administratieve ondersteuning.

²⁰ Een vermelding kan bijv. toegekend worden op basis van het G.P.A. (grade point average).

6.4 Individuele leerwegen/leertrajectbegeleiding

Naast de flexibilisering van de toegang tot hoger onderwijs, is de flexibilisering van de onderwijsorganisatie een basisvoorwaarde om te komen tot flexibilisering van de leertrajecten. De Raad Hoger Onderwijs pleit voor een hoger onderwijs dat maximaal aangepast is aan de interesses en specifieke achtergrond (voorkennis, sociaal, cultureel, financieel) van elke student. Een onderwijsorganisatie die individuele leerwegen mogelijk maakt, speelt daarop in.

Leerwegen kunnen verschillen naar inhoud, naar tempo, naar leerstijl, naar aanwezigheid (afstandsonderwijs), enz.

In het verleden wees de Vlor er meermaals op dat individuele leerwegen een belangrijke rol kunnen spelen in de aansluitingsproblematiek tussen secundair en hoger onderwijs. Daardoor kunnen opleidingen inspelen op bestaande verschillen in competenties vanuit het secundair onderwijs. Er is de mogelijkheid om verschillende parallelle modeltrajecten uit te bouwen op basis van de verschillen in vooropleiding. Andere mogelijkheden bestaan erin bepaalde verworven competenties te erkennen en verkorte trajecten aan te bieden of bepaalde tekorten op te vangen en remediëring aan te bieden. Door in te spelen op de verschillende beginsituatie van de studenten, dragen individuele leerwegen bij tot de democratisering van het hoger onderwijs.

Een flexibele onderwijsorganisatie dwingt instellingen om studenten intensief te begeleiden in hun individuele leerweg. Leertrajectbegeleiding wordt een essentiële onderwijsopdracht.²¹ Die is erop gericht dat de student op systematische en actieve wijze reflecteert op het eigen studieverloop. Het achterliggende doel daarbij is het bevorderen van een optimale doorstroming om de nagestreefde competenties te verwerven. Leertrajectbegeleiding kent zeker de volgende aandachtsgebieden:

- informatie over de opleiding;
- intakegesprek;
- uittekenen individuele leerweg van de student;
- studievoortgang.

Leertrajectbegeleiding onderscheidt zich van andere vormen van begeleiding die de klemtoon leggen op het ondersteunen van het 'leren leren' proces en loopbaanoriëntatie (o.a. EVC²² en heroriënteren van afhakers).

De leertrajectbegeleider is het eerste aanspreekpunt voor de studenten. Hij kan voor bepaalde aspecten verwijzen naar andere gespecialiseerde medewerkers. Buitenlandse voorbeelden leren dat voor 800 à 1000 studenten één leertrajectbegeleider wenselijk is.

Het uitbouwen van leertrajectbegeleiding betekent het professionaliseren van de oriëntatiefuncties in de instelling. Belangrijk hierbij zijn goede werkafspraken tussen al

²¹ Ook al zou het correcter zijn te spreken over "leerwegbegeleiding", toch opteert de werkgroep hier voor de meer verspreide term "leertrajectbegeleiding". Een veelgebruikt synoniem is studieloopbaanbegeleiding. Die onderscheidt zich van de levensloopbaanbegeleiding die toeleiding naar de arbeidsmarkt of een opleiding omvat. Deze laatste opdracht kunnen andere instellingen dan onderwijs opnemen.

²² EVC hoort hier bij het begeleidingsproces (het herkennen van competenties op basis van een ontwikkelings- en reflectieportfolio). EVC kan daarnaast ook een rol spelen in het sanctionerend proces (het erkennen van competenties op basis van een beoordelingsportfolio).

diegenen die een begeleidende rol spelen in de opleiding: leertrajectbegeleiders, studiebegeleiders (al dan niet vakgebonden), medewerkers van de diensten studentenvoorzieningen (psycho-sociale begeleiding) en natuurlijk de docenten.

Omdat leertrajectbegeleiding de grenzen van de traditionele instelling overstijgt, kunnen de begeleiders zeker op associatieniveau best samenwerken.

7 Opdrachten en aandachtspunten voor de overheid

1. De overheid is verantwoordelijk voor het decretale kader dat instellingen in staat stelt om hun onderwijsorganisatie te flexibiliseren. De invoering van een creditsysteem is daarvan het fundament. De overheid zal het concept van het studiejaar als basis om de studievoortgang te organiseren moeten vervangen door het creditconcept. De overheid moet via regelgeving een minimaal kader ontwerpen op basis waarvan de instellingen stappen kunnen zetten naar de door hen zelf gewenste flexibilisering. Dat kader moet zeker de volgende elementen voorschrijven:

- De opleiding is opgebouwd uit een aantal opleidingsonderdelen van minimum 3 studiepunten.
- De instellingen werken minstens één normtraject uit. Instellingen kunnen opteren voor meerdere normtrajecten (bijv. deeltijdse trajecten, duale trajecten).²³
- Een normtraject van 60 studiepunten bestaat uit maximaal 12 opleidingsonderdelen.
- De instellingen delen het academiejaar in minstens twee periodes in.
- Per periode schrijven studenten in voor bepaalde opleidingsonderdelen.
- Bij de inschrijving geven de studenten het aantal studiepunten op waarvoor zij inschrijven.
- De omvang (minimum- en eventueel maximum aantal studiepunten) van het studieprogramma waarvoor een student een inschrijving kan nemen ligt vast.²⁴
- Een student die zich inschrijft voor een bepaald opleidingsonderdeel, heeft recht op twee examenkansen binnen een periode van 1 jaar.
- Een student kan zich binnen een bepaalde periode ook uitschrijven voor het examen van een opleidingsonderdeel waarvoor hij ingeschreven is.
- Een student die 10/20 behaalt voor een opleidingsonderdeel verwerft de ermee verbonden credits.
- Nadat de student examen aflegde over een pakket van minimum 45 studiepunten, beraadslaagt de examencommissie over eventuele compensaties.
- Een student die na twee examens de beoogde credits niet verworven heeft, kan zich opnieuw inschrijven voor dat opleidingsonderdeel (met twee examenkansen).
- Een student heeft minimaal recht op twee inschrijvingen voor hetzelfde opleidingsonderdeel (en dus 4 examenkansen).

²³ De vraag stelt zich overigens of het decretale onderscheid tussen voltijds en deeltijds (halftijds) studeren relevant blijft.

²⁴ Dit gegeven mag men niet scheiden van de problematiek van de financiering van instellingen en de studiefinanciering. Zo kan vastgelegd worden dat studenten een minimum aantal studiepunten moeten behalen in een bepaalde periode om hun recht op studiefinanciering te behouden of om de studie te mogen verder zetten

2. De overheid verplicht de instellingen om in hun onderwijs- en examenregeling de concrete modaliteiten vastleggen van de manier waarop zij aan deze flexibilisering gestalte geven. Om de rechtszekerheid van de studenten én de transparantie te bewaken, bepaalt de overheid best zelf de algemene voorwaarden voor het verwerven van credits en een diploma (minimumnorm, compensatiemogelijkheid, enz.) Studenten moeten eenduidig weten waarvoor bepaalde credits staan. Een beroepsprocedure kan deze rechtszekerheid bevorderen.

3. Belangrijk in deze context is ook het inzicht dat de invoering van een creditsysteem gepaard moet gaan met een wijziging van de stelsels van studiefinanciering en kinderbijslag. De bestaande stelsels zijn immers geënt op het voltijds jaarsysteem. De overheid zal alternatieven moeten ontwikkelen, bijv. op basis van het aantal studiepunten waarvoor de student een inschrijving neemt.²⁵

4. De overheid zal initiatieven moeten nemen om EVC en EVK gestalte te geven: een decretaal kader, financiering, kwaliteitszorg. Over de concrete vormgeving hiervan formuleert de Vlor een apart advies.

5. De Raad Hoger Onderwijs wijst op de financiële middelen die instellingen nodig zullen hebben om een flexibel onderwijssysteem in te voeren. Een flexibel hoger onderwijs veronderstelt de organisatie van leertrajectbegeleiding en een aangepast systeem voor voortgangsbewaking. Opleidingsonderdelen kunnen meermaals per jaar worden geprogrammeerd. Er is bijkomende administratieve omkadering vereist. Dit alles vraagt bijkomende middelen.

De enveloppen zijn bevroren tot en met 2006. De overheid kondigt voor daarna een nieuw financieringsstelsel aan. Het huidige stelsel heeft de indeling van de opleidingen in studie jaren als uitgangspunt en belemmert de invoering van een creditsysteem en van flexibele leerwegen. De complexiteit van deze problematiek overstijgt evenwel de reikwijdte van deze visietekst over flexibilisering. De Raad Hoger Onderwijs zal er zich later over uitspreken.

8 Opdrachten en aandachtspunten voor de opleidingen

1. De opleidingen bezinnen zich over de vraag in hoeverre voor hen individuele leerwegen wenselijk én haalbaar zijn.²⁶ In functie hiervan vertalen zij het decretaale kader dat de overheid creëert naar een onderwijsorganisatie die zulke leerwegen mogelijk maakt. Daartoe zijn interorganisatorische en intra-organisatorische flexibilisering nodig. Opleidingen ontwerpen flexibele schakelprogramma's. Zij beschouwen leertrajectbegeleiding als een essentiële onderwijstaak. Afspraken hierover tussen opleidingen in een instelling én een associatie zijn noodzakelijk. In hun onderwijs- en examenreglement beschrijven de opleidingen hoe zij de flexibilisering concreet gestalte geven (cf. supra).

²⁵ De Raad Hoger Onderwijs formuleerde op 11 februari 2003 een advies op eigen initiatief over studiefinanciering en studentenvoorzieningen (RHO/RBE/ADV/001). De raad onderschrijft daarin de uitgangspunten van recente overheidsteksten die stellen dat studiebeurzen zullen worden toegekend in functie van het aantal studiepunten waarvoor de student inschrijft (i.p.v studie jaren).

²⁶ De raad beklemtoont wel dat het volgen van een individuele leerweg een principieel recht is van de student. Toch kunnen er verschillen zijn tussen opleidingen wat betreft de wenselijkheid en haalbaarheid van die trajecten.

2. De opleidingen baseren hun curriculumontwikkeling op de kenmerken van een flexibele onderwijsorganisatie, waarbij zij één of meer normtrajecten aanbieden. In hun onderwijsreglement besteden zij aandacht aan de volgordebetrekkingen tussen opleidingsonderdelen. Ook leggen zij daarin de relatie tussen opleidingsonderdelen en het diploma vast. Welke credits moeten studenten zeker behalen om een diploma te verwerven?

3. Een creditsysteem biedt kansen tot flexibilisering van de organisatie van het hoger onderwijs, maar dat is niet per definitie zo. Opleidingen moeten zich er van bewust zijn dat de invoering van een creditsysteem niet altijd tot een flexibeler organisatie leidt. De mate waarin curriculumcommissies bijv. volgordebetrekkingen dwingend opleggen, beïnvloedt de mate van flexibiliteit. De Raad Hoger Onderwijs meent dat het invoeren van een creditsysteem alleen wenselijk is als dat bijdraagt tot de gewenste flexibilisering. Flexibilisering omvat overigens meer dan enkel de invoering van een creditsysteem (cf. supra).

4. De opleidingen omschrijven duidelijk welke kerncompetenties zij nastreven in de verschillende opleidingsonderdelen. Zij communiceren die ook helder aan de studenten. Om de transfereerbaarheid van credits te bevorderen nemen instellingen best het initiatief om kerncompetenties te formuleren over de opleidingen heen, al dan niet in associatieverband. De accreditatiekaders zullen daarbij richtinggevend zijn.

5. De opleidingen beschrijven in hun examenreglement de samenstelling en de werking van de examencommissie, m.i.v. de criteria die de examencommissie hanteert bij het compenseren van tekorten.

6. Een gevaar van het loslaten van het jaarsysteem is dat de coherentie van het curriculum verloren gaat. Essentieel is dan ook de vraag wat een programma juist coherent maakt. Opleidingen nemen maatregelen opdat met de invoering van een creditsysteem de onderlinge samenhang tussen de opleidingsonderdelen niet op de helling komt te staan. Kwaliteitszorgprocedures moeten hier aandacht aan besteden.

7. De opleidingen creëren de nodige randvoorwaarden om flexibele trajecten, waarbij studenten bepaalde opleidingsonderdelen aan een andere instelling volgen, echt mogelijk te maken. Het mag daarbij voor een student niet moeilijker zijn om die lessen in een andere Vlaamse instelling te volgen dan in een buitenlandse!

8. Het doorbreken van het jaarsysteem kan ook het opgeven van het 'jaar' als sociale groep betekenen. Studeren dreigt dan meer een solitaire aangelegenheid te worden. Voor veel studenten is het behoren tot een jaargroep een belangrijke stimulans om hun studies af te ronden. Die sociale dimensie dreigt verloren te gaan met het invoeren van een creditsysteem. Een flexibel hoger onderwijs moet ook aan de sociale component aandacht besteden en andere vormen van groepsondersteuning inbouwen.

9. Een fundamentele onderwijsvernieuwing zoals de invoering van een creditsysteem heeft gevolgen voor de werkbelasting van het personeel (nieuwe taken) en betekent een extra belasting voor de organisatiestructuur van de instellingen (de studentenadministratie wordt complexer). Het voeren van een adequaat personeelsbeleid in functie van onderwijsvernieuwingen is evenwel gerelateerd aan de beschikbare financiële middelen. De werkdruk tengevolge van de financieel krappe ruimte heeft negatieve effecten op het welslagen van een vernieuwingsoperatie én op het welbevinden van de betrokkenen.

Opleidingen onderbouwen het implementeren van een creditsysteem met een personeelsbeleid dat aandacht besteedt aan competentieontwikkeling en interne communicatie.

Rik Belmans
Secretaris

Guy Aelterman
voorzitter